

Waterplan

Antwerpen

Werken aan een watersensitieve stad

FLORIAN BOER [ONTWERPER WATERPLAN, VENNOOT DE URBANISTEN]
SAMUEL VAN DE VIJVER [PROJECTLEIDER WATERPLAN, STADSONTWIKKELING STAD ANTWERPEN]

De Europese kaderrichtlijn Water uit 2000 heeft voor Vlaanderen geleid tot het decreet Integraal Waterbeleid (2003)¹. Dit decreet vertrekt vanuit het idee om hemelwater maximaal te hergebruiken, te laten infiltreren en te bufferen alvorens het af te voeren via het rioleringsstelsel. De laatste eeuwen was het afwateringsbeleid in stedelijke gebieden er steeds op gericht het hemelwater zo snel mogelijk te lozen. Hiervoor werden (en worden nog steeds) uitgebreide ondergrondse rioleringsnetwerken aangelegd, aangevuld met complexe en omwille van veiligheidsmarges vaak over-gedimensioneerde pompinstallaties. Deze technische oplossingen zijn gericht op het voorkomen van wateroverlast, maar ze creëren ook nieuwe problemen, zoals een tekort aan water in tijden van droogte. Omdat het wateroverlastprobleem almaar groter wordt, zijn er bovendien steeds grotere en duurdere technische installaties nodig. De uitdagingen die in het decreet Integraal Waterbeleid naar voren komen zijn het grootst in stedelijke gebieden, waar de ruimte voor water vaak het kleinst is. Het streven is nu om de complexe wateropgaves in de breedte op te pakken, waarbij niet alleen de klimaatadaptatie in zijn geheel wordt bekeken (wateroverlast, droogte en hitte in de stad) maar ook de ruimtelijke en sociale context ervan. De wateropgave moet de stad helpen evolueren naar een waterrobuuste en aantrekkelijke leefomgeving.

Het Waterplan van Antwerpen

Om te anticiperen op de stedelijke wateropgaves en hieraan gekoppelde kansen is de stad Antwerpen begin 2018 gestart met de opmaak van een Waterplan om water opnieuw een plek te geven in de stad. Om dit plan uit te werken werd een opdracht uitgeschreven en gezocht naar een team van ontwerpers, hydrologische ingenieurs en communicatie- en participatiespecialisten. 33 studie bureaus uit zes verschillende landen organiseerden zich tot acht studieteams. Uiteindelijk ging de opdracht naar het samenwerkingsverband tussen De Urbanisten (NL), Witteveen+Bos (BE & NL) en Common Ground (BE). Dit team is in februari 2018 van start gegaan om tot de zomer van 2019 alle watergeheimen van de stad te ontrafelen en op zoek te gaan naar een nieuw en wervend waterverhaal, dat Antwerpen klaar moet maken voor de toekomst.

Antwerpen: drie watersteden in één

Een watersensitieve stad is een aantrekkelijke stad, waarin het water een natuurlijke plek heeft en bijdraagt aan de levenskwaliteit van de inwoners. Diezelfde watersensitiviteit helpt ook antwoorden te formuleren op klimaatuitdagingen zoals wateroverlast, droogte en hittestress. Een watersensitieve stad is daarom niet alleen 'blauw' maar in belangrijke mate ook 'groen'. Om tot een watersensitief Antwerpen te komen moet het onderliggend watersysteem eerst worden begrepen. Daarvoor kan de stad worden gelezen als drie verschillende watersteden: 1. De Verholen Waterstad toont de geschiedenis van Antwerpen met het water; 2. De Artificiële Waterstad toont het hieruit voortgekomen huidige technische watersysteem waarop de stad functioneert; 3. De Natuurlijke Waterstad toont de oorspronkelijke basis waarop de stad rust en onderzoekt in hoeverre die geactiveerd kan worden.

De 'verholen' waterstad

Antwerpen heeft zijn groei, multiculturele identiteit en wereldfaam als havenstad grotendeels te danken aan zijn ligging in de Scheldedelta. Historisch is de stad nauw verbonden met water, maar de kleinere waterlopen zoals het Schijn en ook de vroegere Brialmontomwalling zijn vandaag nog slechts beperktikbaar. Water is in de loop der tijden uit het zicht verdwenen, maar met vijvers in het Brilschanspark en de Mastvest, en straatnamen zoals de Oude Vaartplaats, Ankerrui en de Gedempte Zuiderdoken, blijft de geest van Antwerpen als waterstad on(der)bewust voortbestaan. Het Waterplan zal deze historische fragmenten in kaart brengen om de geschiedenis van de waterstad opnieuw tot de verbeelding te laten spreken. Hoe verknijpt, verwaarloosd en verborgen de historische structuren momenteel ook zijn, toch kunnen ze misschien opnieuw productief en ervaarbaar gemaakt worden voor de watervraagstukken die vandaag op tafel liggen.

De artificiële waterstad

Hoewel water vanaf de vroege ontwikkeling van Antwerpen een van de sturende ruimtelijke structuren vormde, is de rol van water als ruimtelijke drager de laatste twee eeuwen naar de achtergrond verdwenen. Het dempen en overwelven van

Ons klimaat is wereldwijd aan het veranderen. Voor de stedelijke regio's brengt dat enorme sociale, ecologische en economische uitdagingen met zich mee. De Verenigde Naties verwachten bovendien dat in 2050 maar liefst 70 procent van de wereldbevolking in de stad woont. In 1800 was dat nog maar drie procent (VN, 2014)¹². Welke kansen voor een duurzame toekomst bieden onze steden?

1 <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Highlights.pdf>
2 <https://www.unicef.org/sowc2012/urbanmap/#>

1 *Decreet betreffende het integraal waterbeleid*. (2003). Geraadpleegd op 20 maart 2018, van <http://www.integraalwaterbeleid.be/nl/regelgeving/decreet-integraal-waterbeleid/>